

Kan invandrare underlätta försörjningen av en åldrande befolkning?

Fler invandrare på arbetsmarknaden förbättrar de offentliga finanserna. Förbättringen kan åstadkommas både genom högre sysselsättningsgrad bland invandrare som redan finns i landet och genom nyinvandring. Av artikeln framgår att den tillgängliga arbetskraften bland invandrare som redan finns i Sverige är mindre än som ofta antas. Detta beror främst på att det sedan 1980-talet skett en fortgående och omfattande förtidspensionering bland invandrare. En realistisk höjning av deras sysselsättningsgrad skulle förbättra de offentliga finanserna med cirka en procent av BNP, dvs med 20–25 miljarder kr per år. Om samma effekt skall uppnås med hjälp av nyinvandring behövs en mycket stor sådan. Mest verkningsfullt är att få till stånd en höjning av sysselsättningsgraden av den i landet redan befintliga befolkningen, dvs både invandrare och infödda.

JAN EKBERG

är professor i nationalekonomi och verksam vid Centrum för arbetsmarknads- politisk forskning (CAFO) vid Växjö universitet. Hans forskningsområden är ekonomiska effekter av invandring och invandrararnas ställning på arbetsmarknaden. Jan.Ekberg @ehv.vxu.se

Invandring till Sverige är i huvudsak ett efterkrigsfenomen. Andelen utrikes födda av landets befolkning var endast cirka 1 procent år 1940. Vid början av 2000-talet är andelen drygt 11 procent eller drygt en miljon personer. Fram till mitten av 1970-talet bestod invandringen i huvudsak av arbetskraftsinvandrare med medföljande familjer från Europa. Därefter övergick invandringen alltmer till att bli en flykting- och anhöriginvandring som fortfarande pågår. I den senare invandringsvågen kommer en betydande del från länder utanför Europa. Därmed har sammansättningen ändrats på de utrikes födda som bor i Sverige. Befolkningstatistiken visar att år 1970 var mer än 90 procent av de utrikes födda boende i Sverige födda i Europa. Vid början av 2000-talet var motsvarande andel cirka 60 procent.

Dessutom finns en växande grupp barn födda i Sverige med föräldrar födda utomlands. Ibland kallas dessa andra generationens invandrare. Inkluderas personer med minst en förälder född utomlands så utgörs gruppen av drygt 800 000 individer. Mer än hälften har en förälder född i Sverige. Den höga andelen med en förälder född i Sverige beror på att bland 1950- och 1960-talens invandrare fanns många ensamstående personer som senare bildade familj i Sverige.

Under senare år har två frågor fått stort utrymme i samhällsdebatten. Den ena frågan gäller invandrararnas svaga integration på den svenska arbetsmarknaden. Ett uttryck för frågans betydelse är att integrationsfrågorna blev viktiga i valrörelsen 2002 och att regeringen efter valet lovade att frågan om invandrararnas integration i det svenska samhället skulle vara prioriterad under den innevarande valperioden. Integration på arbetsmark-

naden bland invandrare är sannolikt viktig för deras övriga integration i samhället och för att motverka främlingsfientliga stämningar. Den andra frågan är om arbetskraft från invandrare kan underlätta försörjningen av en åldrande befolkning. Arbetskraft kan erhållas både genom höjning av sysselsättningsgraden bland de invandrare som redan finns i landet och genom nyinvandring. I denna artikel kommer båda dessa alternativ att diskuteras. Hur mycket finns egentligen att hämta i arbetskraft bland de invandrare som redan finns i landet? Vad betyder nyinvandring för att påverka befolkningens ålderssammansättning och den vägen underlätta försörjningen av en åldrande befolkning? En realistisk bedömning av vilken arbetskraftsreserv som finns bland invandrare boende i Sverige är också beroende av hur lyckosam tidigare integration har varit. Vi börjar därför med en historik. Därefter presenteras några kalkyler på vilka försörjningseffekter som kan förväntas av högre sysselsättningsgrad bland invandrare redan boende i Sverige respektive av nyinvandring.

1. Historik

Under efterkrigstiden hade invandrarna länge ett gott sysselsättningsläge. Periodvis var sysselsättningsgraden till och med högre än bland infödda i motsvarande åldrar (Wadensjö 1973). Det goda sysselsättningsläget gällde också den tidens flyktingar. Från mitten av 1970-talet började dock invandrarernas sysselsättningsgrad att falla jämfört med inföddas. Förloppet blev sedan allt tydligare under 1980-talet.¹ Det är visserligen begripligt att det tar längre tid för flyktingar att komma ut på arbetsmarknaden jämfört med de tidigare arbetskraftsinvandrarna men det är knappast rimligt att det fanns stora flyktinggrupper som anlät i början av 1980-talet men som fortfarande i slutet på 1980-talet inte hade kommit ut på arbetsmarknaden.

Förloppet är förvånande från flera utgångspunkter. För det första hade 1980-talets invandrare en genomsnittlig utbildningsnivå som var minst i nivå med inföddas och var därmed bättre utbildade än tidigare invandrare. För det andra utmärktes en stor del av 1980-talet av en stark högkonjunktur i Sverige med hög efterfrågan på arbetskraft. För det tredje har vi sedan länge haft en integrationspolitisk målsättning att invandrare (även flyktingar) skall integreras på arbetsmarknaden som infödda. Under 1990-talets lågkonjunktur fortsatte försämringen även om en viss återhämtning ägde rum i slutet av decenniet. Återhämtningen tycks nu dock ha avstannat. Sysselsättningsgraden är således fortfarande mycket lägre och arbetslösheten mycket högre bland invandrare än bland infödda. Stora variationer föreligger dock mellan olika invandrargrupper liksom mellan invandrare med samma ursprung men bosatta i olika regioner i landet. Speciellt oroande är

¹ Under 1970-talet minskade egentligen inte sysselsättningsgraden bland invandrare. Den minskade dock jämfört med infödda beroende på att sysselsättningsgraden bland infödda kvinnor ökade under 1970-talet. När vi kom fram på 1980-talet minskade sysselsättningsgraden också absolut bland invandrare.

att det nu också finns studier som visar att om svag integration på arbetsmarknaden och låga inkomster föreligger i en invandrargrupp så tenderar detta att återkomma bland deras barn födda i Sverige (Österberg 2000, Rooth och Ekberg 2003 samt Hammarstedt och Palme 2004). Sambanden tycks vara starkare för invandrare än för infödda.

I jämförelse med många andra invandringsländer förefaller situationen i Sverige vara speciellt svår. Nyligen gjorda studier visar att Sverige tillhör en grupp länder som har högst arbetslöshet bland invandrare jämfört med infödda (OECD 2001). Andra exempel på mycket hög arbetslöshet bland invandrare jämfört med infödda är Nederländerna och Danmark. Däremot är i länder som Australien, Kanada och USA arbetslösheten bland invandrare ungefär densamma som bland infödda.

Det kan finnas flera orsaker till den uppkomna situationen men deras inbördes betydelse är knappast utredda. En är att diskriminering kan ha ökat genom den förändrade sammansättningen på invandringen. Det finns indikatorer på diskriminering mot invandrare (Arai, Regner och Schröder 1999, Arai och Vilhelmsson 2002, leGrand, Szulkin och Ekberg 2004 samt Ahmed 2004). Främst är det indikatorer på sysselsättningsdiskriminering. Indikatorer på lönediskriminering är svagare.

En annan är att strukturella förändringar i svensk ekonomi med ökat inslag av tjänsteproduktion sannolikt har ökat kraven på "Sverige-specifika" kunskaper (exempelvis goda kunskaper i svenska språket) för framgång på arbetsmarknaden. Detta kan ha försvårat inträdet på arbetsmarknaden för invandrare (Scott 1999 och Bevelander 2000).

En tredje är misstag i integrationspolitiken. Mycket tyder på att integrationspolitiken under 1980-talet fick större betoning på social integration och mindre på arbetsmarknadsintegration. Ett uttryck för detta är att ansvaret för flyktingmottagandet flyttades 1985 från AMS till Statens Invandrarverk. Så länge AMS hade ansvaret gällde arbetslinjen. När Invandrarverket tog över blev betoningen en annan. Ungefär samtidigt infördes också den s k "Hela-Sverige strategin", vilken var en strategi för geografisk utplacering av flyktingar. Strategin var i bruk fram till mitten av 1990-talet. Vissa inslag av strategin förekommer fortfarande. I sin praktiska utformning innebar strategin att flyktingar ofta placerades ut till regioner mer efter var bostäder fanns och mindre efter var sysselsättningsmöjligheterna fanns. Visserligen kunde man senare flytta till en annan region men detta ägde ofta rum först efter flera år. Studier visar att tidsfördröjningar innan kontakt etableras med arbetsmarknaden verkar starkt negativt även för de långsiktiga möjligheterna på arbetsmarknaden (Rooth 1999). Utvärderingar visar att flyktingars inkomster och sysselsättningsgrad blivit lägre genom strategin (Edin, Fredriksson och Åslund 2004).

En fjärde förklaring kan finnas i insider-outsider teorin. Omsättning av personal i ett företag är förknippad med anställnings- och uppsägningskostnader. Speciellt invandrare kan bli outsiders. Om en arbetsgivare inför ett anställningsbeslut bedömer att det finns risk att en invandrare senare

återutvandrare är risken för en framtida ny anställningskostnad större om invandraren anställs än om en infödd anställs.

En sammanfattande beskrivning av utvecklingen sedan 1980 finns i tabell 1. En mer utförlig framställning finns i Hammarstedt (2001). Av tabellen framgår att det inte endast är sysselsättningstalen relativt infödda som minskat utan också arbetskraftstalen. Minskningen gäller samtliga åldersklasser. Att relativa arbetskraftstal minskat har sannolikt flera förklaringar. En kan vara att många invandrare har ”gett upp” och inte längre söker på arbetsmarknaden även om man önskar ett arbete. En annan är att under 1980-talet inleddes en fortgående förtidspensionering av invandrare. Ännu vid slutet av 1970-talet var andelen förtidspensionerade i de flesta invandrargrupper lägre än bland infödda i motsvarande åldersklasser (Ekberg 1996). Stora förändringar har därefter skett och vid slutet av 1980-talet var andelen förtidspensionerade bland invandrare väsentligt högre än bland infödda i samma åldrar. Stora variationer finns dock mellan olika invandrargrupper. Exempelvis kan inte nyanlända invandrare få förtidspension. Det krävs vanligtvis minst 5 års vistelsetid i Sverige. Speciellt hög andel förtidspensionärer finns bland invandrare från sydeuropa. Vi vet att invandrare har en annorlunda yrkessammansättning än infödda och att risken att bli förtidspensionerad varierar mellan olika yrken. Mellanliggande variabler som ålder, civilstånd, tidigare yrke, näringsgren ger dock inte tillräckliga förklaringar (Borg m fl 2001). Inte heller skillnader i utbildningsnivå, antal barn och regionala skillnader i bosättning mellan utrikes och inrikes födda kan förklara de höga förtidspensioneringstalen (Gustafsson och Österberg 2004).

Den allmänna försvagningen av invandrarnas position på arbetsmarknaden har också åtföljts av en allt större regional spridning i deras position.

Tabell 1

Arbetskraftstal och sysselsättningstal i ålder 16–64 år. Kvoten mellan talen för utrikes födda och infödda. Åldersstandardiserat*

	Män		Kvinnor	
	AK	SY	AK	SY
1980	0,97	0,96	0,98	0,97
1991	0,91	0,88	0,86	0,85
1994	0,86	0,78	0,79	0,74
2001	0,89	0,82	0,81	0,76
2003	0,87	0,80	0,81	0,75

* Uppgifterna för 1980 avser utländska medborgare. Uppgifter för utrikes födda har inte kunnat erhållas för detta år. Detta torde dock inte ha någon större betydelse. Flertalet utrikes födda boende i Sverige 1980 hade fortfarande kvar sitt utländska medborgarskap. För hela gruppen utrikes födda 1980 var sannolikt AK och SY något högre än vad som visas i tabellen. Det beror på att utrikes födda som erhållit svenskt medborgarskap vanligtvis har ett bättre arbetsmarknadsläge än utländska medborgare.

AK= arbetskraftstal för utrikes födda dividerat med arbetskraftstal för infödda
SY= sysselsättningstal för utrikes födda dividerat sysselsättningstal för infödda

Källa: AKU samt specialuttag från AKU olika årgångar.

Spridningen är numera väsentligt större än bland infödda. Tidiga studier visade på endast små regionala skillnader i invandrarnas sysselsättningsgrad (Ekberg 1983). Regional utjämning ägde rum genom att under epoken med arbetskraftsinvandring så flyttade invandrarna till regioner med goda möjligheter till arbete (Wadensjö 1973). Senare invandrare (flyktingar) blev däremot föremål för en administrativt styrd geografisk utplacering enligt den ovan beskrivna Hela-Sverige-strategin.

Den regionala ojämnheten kan illustreras med uppgifter från ett pågående projekt vid Växjö universitet. I projektet följs bosnier som anlände till Sverige 1993 och 1994. Gruppen var mycket stor och bestod av nästan 48 000 individer som placerades ut till cirka 250 av landets 289 kommuner. Många av kommunerna finns i Norrlands inland och i Bergslagen, dvs i områden med en svag arbetsmarknad. I övrigt kan nämnas att regioner som tog emot stora grupper bosnier är Stockholm, Göteborg, Malmö och det sk småföretagsdistriktet i Västra Småland, dvs Gnosjö, Gislaved, Vaggeryd och Värnamo. I tabell 2 visas sysselsättningsgraden 1999 i åldern 20–59 år i några olika områden. I skrivande stund har vi inte tillgång till senare data men de stora regionala skillnaderna kvarstår sannolikt.

Tabellen visar på extrema skillnader. Variationen bland män är mellan 37 och 90 procent och bland kvinnor mellan 28 och 80 procent. Variationerna är mycket stora även jämfört med infödda i samma region. Även för övriga delar av landet visar vårt material på stora regionala skillnader i bosniernas sysselsättningsläge. I småföretagsdistriktet är sysselsättningsgraden bland bosnier till och med klart högre än för den infödda befolkningen i riket i genomsnitt. Även den infödda befolkningen i småföretagsdistriktet har klart högre sysselsättningsgrad än infödda i riket. Av vårt material framgår också att årsarbetsinkomsterna bland förvärvsarbetande bosnier i småföretagsdistriktet är högre än för förvärvsarbetande bosnier i Malmö,

	Sysselsättningstal i procent			Relativt sysselsättningstal*		
	Män	Kvinnor	Båda könen	Män	Kvinnor	Båda könen
Bosnier i:						
Småföretagsdistriktet	90	80	86	1,00	0,97	0,98
Stockholm	61	54	58	0,73	0,65	0,69
Göteborg	45	35	40	0,58	0,46	0,52
Malmö	37	28	32	0,51	0,41	0,46
Bosnier i riket	59	45	52	0,74	0,58	0,66
Infödda i riket	80	77	79			

Tabell 2
Sysselsättningsläge
1999 i ålder 20–59 år.
Bosnier anlände 1993
och 1994.

* Sysselsättningstal för bosnier i respektive region dividerat med sysselsättningstal för infödda i samma region. Infödda i en region = totalbefolkning i regionen minus utrikes födda boende i regionen

Källa: SCB Sysselsättningsregistret, specialbearbetning.

Göteborg och Stockholm samt för riket i genomsnitt. Detta tyder på att sysselsatta bosnier i småföretagsdistriktet är heltids- och helårsarbetande i större utsträckning än bosnier i övrigt i landet. De regionala skillnaderna i bosniernas sysselsättningsläge är således troligen än större än vad tabellen visar.

De regionala skillnader som observerats i de bosniska flyktingarnas arbetsmarknadsintegrering förklaras delvis av regionala skillnader i allmänt arbetsmarknadsläge och av skillnader i näringslivsstruktur. Detta är dock endast en del av förklaringen. Regressionsberäkningar visar att i småföretagsdistriktet är det faktiska sysselsättningsläget för bosnier klart bättre än vad som kan förväntas från allmänt arbetsmarknadsläge och näringslivsstruktur i regionen. Ytterligare förklaringar är troligen skillnader i samarbetet mellan lokala myndigheter och näringsliv för att få ut flyktingar på arbetsmarknaden liksom regionala skillnader i arbetsmarknadens funktionssätt. Det är således högst sannolikt att sysselsättningsläget för bosnierna i Sverige skulle ha varit bättre vid en annan geografisk fördelning av dessa, tillsammans med att kommuner som varit framgångsrika i integrationsarbetet spridit sina erfarenheter till andra kommuner.

2. Högre sysselsättningsgrad

Vilket arbetskraftstillskott kan förväntas vid en höjning av invandrarnas sysselsättningsgrad? Låt oss till en början anta att sysselsättningsgraden bland utrikes födda i ålder 20-64 år kunde höjas till samma nivå som bland infödda. I absoluta tal innebär detta ett tillskott av arbetskraft på drygt 100 000 individer. Totalantalet sysselsatta i Sverige uppgår för närvarande till cirka 4,2 miljoner. Det relativa tillskottet skulle således endast bli drygt 2 procent. Betraktar vi andra generationens invandrare så ligger sysselsättningsgraden ganska nära infödda med båda föräldrar födda i Sverige. Som nämnts finns det dock vissa grupper av andra generationens invandrare som har en sämre arbetsmarknad. Främst gäller detta individer med utomeuropeisk bakgrund men detta är ännu så länge en liten grupp i förvärvsarbetande åldrar. Från gruppen andra generationens invandrare skulle vi uppskattningsvis få ett tillskott av arbetskraft på drygt 10 000 individer om sysselsättningsgraden kunde höjas till samma nivå som bland övriga infödda. Detta tillskott motsvarar knappt 0,3 procent av arbetsstyrkan i Sverige. Höjningen av sysselsättningsgraden för de båda grupperna ger således ett sysselsättningsstillskott på cirka 2,5 procent av den redan förekommande arbetskraften.

Ibland har det sagts att invandrararbetskraften är viktig för att underlätta försörjningen av en åldrande befolkning. Med detta menas att ett tillskott av arbetskraft från invandrarna ger en förbättring av de offentliga finanserna genom breddat skatteunderlag och mindre offentliga transfereringar. Förbättringen skapar ett ökat utrymme för pensioner, sjukvård m m. En beräkning av Ekberg (1999) tyder på att nämnda höjning av syssel-

sättningsgraden för utrikes födda och andra generationsinvandrare skulle förbättra de offentliga finanserna med högst 2 procent av BNP vilket skulle motsvara cirka 40 miljarder kr per år. En senare beräkning för utrikes födda kommer fram till ungefär samma slutsats (1,5 procent av BNP), se Rauhut och Blomberg (2003).

Det finns dock flera skäl mot att det skulle vara möjligt att höja sysselsättningsgraden bland invandrare till nämnda nivå. Ett skäl är att ett betydande antal av 1980-talets invandrare fortfarande inte har kommit ut på arbetsmarknaden. Specialbearbetningar av AKU-data som gjorts vid Växjö universitet visar detta. Bland män som invandrade under perioden 1980–1987 hade cirka 60 procent i åldern 16–64 år förvärvsarbete 1992. Andelen var fortfarande cirka 60 procent åren 1995 och 1999, dvs sysselsättningsgraden har inte förändrats under hela 1990-talet. Sysselsättningsgraden bland infödda män är cirka 75 procent. Med så pass lång frånvaro från arbetsmarknaden är man sannolikt inte längre tillgänglig för denna. Ett annat skäl är den omfattande inströmning i förtidspensionering som skett under de senaste 20 åren bland utrikes födda. Andelen förtidspensionärer bland dessa är numera väsentligt högre än bland infödda i motsvarande åldrar. Inte heller dessa är tillgängliga för arbetsmarknaden. Enbart ”överrepresentationen” för utrikes födda i förtidspensionering motsvarar nästan 30 000 individer (i den andra generationen är det endast ett litet antal individer som nått åldrar där förtidspensionering brukar vara aktuell).

Det är således knappast realistiskt att få till stånd en höjning av utrikes föddas sysselsättningsgrad som skulle mobilisera 100 000 individer. Kanske rör det sig endast om cirka 50 000. I så fall skulle förbättringen av den offentliga sektorns finanser stanna på cirka 1 procent av BNP, dvs 20–25 miljarder kronor per år.

3. Nyinvandring

I debatten har framtida arbetskraftsinvandring ofta setts som ett medel för att underlätta försörjningen av en åldrande befolkning. Detta grundar sig på att invandrarna har en gynnsam ålderssammansättning med liten andel åldringar och stor andel i förvärvsarbetande åldrar jämfört med infödda. Detta gäller både arbetskrafts- och flyktinginvandring. När arbetskraftsinvandringen till Sverige var som störst under 1960-talet var andelen över 65 år bland invandrarna endast cirka 1 procent vid invandringsögonblicket. I slutet av 1990-talet när invandringen i huvudsak var en flyktinginvandring var motsvarande andel endast cirka 2 procent. För hela befolkningen är andelen för närvarande nästan 18 procent.

De demografiska och ekonomiska effekterna av invandring bestäms av storlek, ålders- och könssammansättning på det befolkningstillskott som invandringen ger upphov till. Befolkningstillskottet uppkommer dels som en direkt effekt genom själva invandringen, dels som en indirekt effekt genom att fler personer föds i Sverige som konsekvens av invandringen.

Storlek och sammansättning på befolkningstillskottet är i sin tur centrala för invandringens påverkan på arbetsutbud, produktion samt bidrag till och anspråk på offentlig sektor. Om de åldersspecifika födelse- och dödstalerna i befolkningstillskottet är desamma som i befolkningen i övrigt (dvs den befolkning vi skulle ha haft utan invandring) så kommer ålderssammansättningen på befolkningstillskottet på lång sikt att bli ungefär densamma som ålderssammansättningen i befolkningen i övrigt. Befolkningstillskottet blir då aldrig äldre än den befolkning vi skulle ha haft utan invandring.

Trots att efterkrigstidens invandrare har haft en mycket gynnsammare ålderssammansättning vid invandringsögonblicket än infödda så visar demografiska modellberäkningar att befolkningstillskottets gynnsamma effekter på totalbefolkningen ålderssammansättning ändå har varit tämligen små (Ohlsson 1971, Reinans 1979 och Ekberg 2000). Detta beror helt enkelt på att befolkningstillskottet under lång tid var för litet för att ge någon påtaglig effekt på totalbefolkningen och innan tillskottet blivit någorlunda stort så hade dess ålderssammansättning alltmer börjat närma sig den övriga befolkningens. I befolkningstillskottet är andelen över 65 år numera cirka 10 procent. Ovan nämndes att andelen i Sveriges totalbefolkning är nästan 18 procent. Utan efterkrigstidens invandring skulle andelen ha varit drygt 19 procent. Invandringens påverkan på befolkningens storlek har däremot varit mer påtaglig. Utan efterkrigstidens invandring skulle Sveriges befolkning idag troligen ha varit cirka 7,4 miljoner personer, dvs befolkningstillskottet är cirka 1,6 miljoner.

Omfördelning genom offentlig sektor bestäms väsentligen av ålderssammansättning och sysselsättningsgrad i befolkningstillskottet jämfört med den övriga befolkningen. Om invandrarnas bidrag till offentlig sektor genom direkta och indirekta skatter samt socialförsäkringsavgifter är större (mindre) än deras anspråktagande av offentliga transfereringar och offentlig tjänster så tillfaller mellanskillnaden den övriga befolkningen, dvs infödda får högre (lägre) disponibla inkomster än annars. Man säger då att den offentliga sektorn omfördelar inkomster från invandrare till infödda. Under 1950-, 1960- och 1970-talen var invandrarnas sysselsättningsläge gott samtidigt som de hade en gynnsam ålderssammansättning relativt infödda. Omfördelning från invandrare till infödda kan då förväntas. Beräkningar tyder dock på att omfördelningseffekten har varit tämligen begränsad. Troligen kulminerade omfördelningseffekten i början av 1970-talet och uppgick då årligen till troligen 1–2 procent av BNP (Ekberg 1983). I takt med att invandrarnas arbetsmarknad senare försämrades så upphörde omfördelningen under 1980-talet för att under 1990-talet bli en omfördelning i den andra riktningen (Ekberg 1999).

Frågan är således om det arbetsutbud som kan uppkomma genom framtida invandring verkligen kan skapa en någorlunda stor positiv påverkan på den offentliga sektorns finanser som kan användas för att underlätta försörjningen av en åldrande befolkning. Även om påverkan också beror på den framtida offentliga sektorns struktur, finansieringssätt och i vad mån

mer aktuariemässiga principer kommer att användas så tyder ändå mycket på att en positiv påverkan blir tämligen begränsad även om åldersspecifika sysselsättningstal och arbetsinkomster i det uppkomna befolkningstillskottet är desamma som i den övriga befolkningen. Skall vi få någon större effekt krävs betydligt högre årlig invandring än vad vi hittills varit vana vid och eventuellt kombinerat med ett gästarbetarsystem innebärande att invandringen begränsades till att enbart omfatta personer i yngre förvärvsarbetande åldrar.² Ett gästarbetarsystem är dock inte förenligt med den hittillsvarande svenska invandringsspolitiken och har inte varit ett realistisk alternativ i den nu pågående debatten.

SCB (2002) kommer till samma slutsats. Där ställs frågan vilken framtida invandring som skulle behövas för att hålla den nuvarande försörjningsbördan konstant i framtiden. Med försörjningsbörda menas antal förvärvsarbetande per ålders- och förtidspensionär. I Sverige finns det för närvarande två förvärvsarbetande per ålders- och förtidspensionär. Till en grupp arbeidskraftsinvandrare som går in på arbetsmarknaden antas finnas medföljande anhöriga enligt de erfarenheter vi hittills haft. Kalkylerna visar att om några år skulle en mycket stor invandring behövas och som fortsättningsvis skulle behöva uppgå till 150 000–200 000 individer per år.³ Ännu längre fram behöver invandringen öka ytterligare. Effekten skulle bli att Sveriges befolkning växer från 9 miljoner idag till 16 miljoner år 2050. Det är det naturligtvis osäkert om Sverige långsiktigt är så pass attraktivt att så många migranter skulle lockas till Sverige. Dessutom är frågan om det finns en attitydmässig beredskap i Sverige för en så pass stor invandring.

Vi fann ovan att en ökad sysselsättning med 50 000 individer bland invandrarna skulle ge en förstärkning av den offentliga sektorns finanser motsvarande en procent av BNP. Om samma effekt skulle uppnås med hjälp av nyinvandring så skulle antalet nyinvandrade sannolikt behöva uppgå till 400 000–500 000 individer. Den stora skillnaden förklaras med att i förstnämnda fall så finns individerna och deras familjer redan i landet. Familjens anspråktagande av offentlig konsumtion och av vissa offentliga transfereeringar (exempelvis barnbidrag och pensioner) torde i stort vara oberoende av om den arbetslöse familjemedlemmen får ett arbete eller ej. Får denne ett arbete så erhålles en kraftig margineffekt i minskade offentliga transfereeringar och breddat skatteunderlag. Vid nyinvandring är däremot jämförelsealternativet att nyinvandringen inte ägt rum.

² Storesletten (2003) visar att effekten på den offentliga sektorns finanser är starkt beroende av vid vilken ålder invandrarna anländer och av deras sysselsättningsgrad. Den mest positiva effekten erhålls om invandrarna anländer i åldern 20–30 år och omedelbart går ut på arbetsmarknaden. Ju äldre invandrarna är och ju lägre deras sysselsättningsgrad är desto större är risken att effekten blir negativ på den offentliga sektorns finanser.

³ Detta är väsentligt större invandring än som hittills förekommit. Den genomsnittliga årsinvandringen till Sverige var cirka 35 000 under perioden 1950–1980 och cirka 45 000 under perioden 1980–2000. En betydande återutvandring har skett. Den årliga nettoinvandringen under de båda perioderna var cirka 15 000 respektive drygt 18 000.

4. Avslutning

En höjning av sysselsättningsgraden bland invandrare har ofta motiverats på två sätt. Det ena är att invandrades integration på arbetsmarknaden har setts som ett viktigt medel för övrig integration i samhället. Det andra är att invandrarnas arbetskraft anses behövas för försörjning av en åldrande befolkning i Sverige. Dessutom kan invandrad arbetskraft erhållas genom nyinvandring.

Beräkningar visar att det knappast är realistiskt att invandrarnas sysselsättningsgrad i förvärvsarbetande åldrar kan höjas till samma nivå som bland infödda. Sedan 1980-talet har ett stort antal invandrare förtidspensionerats vilka nu inte längre är tillgängliga för arbetsmarknaden. Andelen förtidspensionerade utrikes födda är numera väsentligt högre än bland infödda i motsvarande åldrar. Dessutom finns andra invandrare som varit borta så länge från arbetsmarknaden att de inte är tillgängliga av det skälet. Uppskattningsvis är det 50 000 utrikes födda och 10 000 andra generationens invandrare som nu står utanför arbetsmarknaden och som är tillgängliga för denna. Går dessa in på arbetsmarknaden erhålls en förbättring av de offentliga finanserna på troligen cirka 1 procent av BNP, dvs 20–25 miljarder kronor per år vilka kan användas för pensioner, sjukvård och service till äldre. Om samma årsbelopp skulle erhållas genom nyinvandring så skulle det sannolikt behövas 400 000–500 000 nyinvandrare. Det stora antalet beror på att jämförelsealternativet är annorlunda än i fallet med att höja sysselsättningsgraden för de i landet redan boende invandrarna.

Föryngringseffekten på landets totalbefolkning av invandring är ganska liten. Exempelvis har invandringen till Sverige under efterkrigstiden endast obetydligt verkat återhållande på den åldringsprocess som ändå skett i Sverige. Samma sak gäller framtida invandring. Om vi med hjälp av framtida invandring skulle konstanthålla kvoten mellan antalet förvärvsarbetande och antalet åldringar och förtidspensionärer krävs en orealistiskt stor invandring.

Mycket talar för att det är mer realistiskt och verkningsfullt att få till stånd en höjning av sysselsättningsgraden för den i landet redan boende befolkningen. Det gäller såväl invandrare som infödda. En höjning av antalet sysselsatta i befolkningen med exempelvis 200 000 personer kombinerat med en reduktion av sjukskrivningar skulle frigöra mer resurser från offentlig sektor för användning till en åldrande befolkning än en mycket stor nyinvandring. Detta utesluter naturligtvis inte framtida invandring men förväntningarna på dess effekter för försörjning av en åldrande befolkning bör inte vara alltför stora.

- Ahmed, A (2004), *What's in a name. An Experimental Study of How Information about Ethnicity Can Affect Economic Behavior*, Licentiatavhandling i nationalekonomi, Växjö universitet.
- Arai, M, H Regner och L Schröder (1999), "Är arbetsmarknaden öppen för alla?", *Bilaga 6, Långtidsutredningen 1999/2000*, Fritzes, Stockholm.
- Arai, M och R Vilhemsson (2002), "Unemployment-risk Differentials between Immigrants and Native Workers in Sweden, i Vilhelmsson, R, *Wages and Unemployment of Immigrants and Natives in Sweden*, Doktorsavhandling, Institutet för Social forskning, Stockholms universitet.
- Bevelander, P (2000), *Immigrant Employment Integration and Employment Change in Sweden*, Doktorsavhandling, Ekonomisk-historiska institutionen, Lunds universitet.
- Borg, K, G Hensing och K Alexandersson (2001), "Predictive factors for disability pension", *Scandinavian Journal of Public Health*, vol 29, s 104-112.
- Edin, P-A, P Fredriksson och O Åslund (2004), "Settlement Policies and the Economic Success of Immigrants", *Journal of Population Economics*, vol 17, s 133-155.
- Ekberg, J (1983), *Inkomsteffekter av invandring*, Doktorsavhandling, Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet.
- Ekberg, J (1996), "Invandrare i pensions-systemet", *Socialvetenskaplig tidskrift*, vol 3, s 243-255.
- Ekberg, J (1999), "Immigration and the Public Sector - Income Effects for the Native Population in Sweden", *Journal of Population Economics*, vol 12, s 411-430.
- Ekberg, J (2000), "Invandring och befolkningsutveckling", I Hjelmkog, S (red) *Hemort Sverige*, Integrationsverket, Norrköping.
- Gustafsson, B och T Österberg (2004), "Ursprung och förtidspension", i Ekberg, J (red) *Egenförsörjning eller bidragsförsörjning*, SOU 2004:21, Fritzes, Stockholm.
- Hammarstedt, M (2001), *Making a Living in a New Country*, Doktorsavhandling i nationalekonomi, Växjö universitet.
- Hammarstedt, M och M Palme (2004), "Ekonomisk position bland invandrares barn och intergenerationell rörlighet bland olika invandrargrupper", i Ekberg, J (red) *Egenförsörjning eller bidragsförsörjning*, SOU 2004:21, Fritzes, Stockholm.
- Le Grand, C, R Szulkin och J Ekberg (2004), "Kan diskriminering förklara skillnader i arbetsmarknadsposition mellan invandrare och infödda?", i Ekberg, J (red) *Egenförsörjning eller bidragsförsörjning*, SOU 2004: 21, Fritzes, Stockholm.
- OECD (2001), *Trends in International Migration*, Sopemi, Paris.
- Ohlsson, R (1971), "Studier i efterkrigsmigrationen", Ekonomisk-historiska institutionen, Lunds universitet.
- Rauhut, D och G Blomberg (2003), "Ekonomiska effekter av integration och invandring", Rapport A 2003:010, Institutet för tillväxtpolitiska studier, Östersund.
- Reinans, S (1979), "Invandringen och befolkningsutvecklingen", i *Svensk invandringspolitik inför 1980-talet*, DSA 1979:21, Allmänna Förlaget, Stockholm.
- Rooth, D-O (1999), *Refugee Immigrants in Sweden. Educational Investment and Labour Market Integration*, Doktorsavhandling, Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet.
- Rooth, D-O och J Ekberg (2003), "Unemployment and Earnings for Second Generation Immigrants in Sweden. Ethnic Background and Parent Composition", *Journal of Population Economics*, vol 16, s 787-814.
- SCB (2002), "Arbetskraftsinvandring-en lösning på försörjningsbördan?" *Demografiska Rapporter*, 2002:6, Stockholm.
- Scott, K (1999), *The Immigrant Experience: Changing Employment and Income Patterns in Sweden, 1970-1995*, Doktorsavhandling, Ekonomisk-historiska institutionen, Lunds Universitet.
- Storesletten, K (2003), "Fiscal Implications of Immigration- a Net Present Value Calculation", *Scandinavian Journal of Economics*, vol 105, s 487-506.
- Wadensjö, E (1973), *Immigration och samhälls-ekonomi*, Doktorsavhandling Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet, Studentlitteratur, Lund.
- Österberg, T (2000), *Economic Perspectives on Immigrants and Intergenerational Transmissions*, Doktorsavhandling, Nationalekonomiska institutionen, Göteborgs universitet.